

ELEŞTİRİSEL ve YARATICI DÜŞÜNCEYİ ÖĞRENMEK

Yrd. Doç. Dr. İsmail ERTON
Atılım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi

Sayıları neredeyse 200'e yaklaşan devlet ve vakıf üniversitelerinde yüzbinlerce öğrenci eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürüyor. Her yıl onbinler mezun olup sistemin çarklarını döndürebilmek ve üretim sürecine katkıda bulunabilmek için bir işe giriyor, çalışıyor, üretiyor, kazanıyor. Ancak, halen gençlerimiz düşünmeyi bilmiyor. Aslında burada suçlu aramamak gerek, çünkü gençlerimiz ezberci ve ağır eğitim sisteminde bu beceriyi özümseyerek, hayatlarının ve yaradılış gailelerinin bir parçası olarak benimseyip yetişmediler. Sadece sınavlarından ve ödevlerinden yüksek notlar almak öğretmenler ve ebeveynler için iyi bir eğitimin ve kazanımın müjdecisi olmaya yetti. Alınan takdir ve teşekkür belgeleri her zaman her şeyin dört dörtlük olduğunu ve işlerin yolunda gittiğini belgeliyordu.

Öğretmenler her derste öğrencilere çeşitli sorular sorarlar. Her sınıfta da birkaç lokomotif vardır. Çalışkan, azimli, derslerde not alan ve hep önlerde oturan. Her sorulana parmak kaldırır ve söz isterler. Dersler bu çalışkan öğrencilerle gayet de güzel işlenir. Sorulan soruya verilen tam bir cevap konunun anlaşıldığını müjdelese de bir şeyler eksiktir hep. Diğerleri neden suskun kaldı? Neden tüm sınıf tartışmaya katılmadı? Hep aynı öğrenci mi cevap verecek sorularıma? Aslında birçok eğitmeni içten içe kemiren bu soruların cevapları çok kolay. Hep düşündüğümüz ancak cevabını bulamadığımız bulmacanın o meşhur parçası, yani 'eleştirel ve yaratıcı düşünme tekniklerini' bilememek ve düşünmeyi zahmetli bir 'iş' olarak algılamak. Bunun doğal sonucu olarak da susmayı ve üretmemeyi tercih etmek.

Gençlerimizin başarıyla üniversitelerden mezun olmaları, bu başarılarını yeni sosyal, kültürel ve iş hayatlarında da devam ettirebilecekleri anlamına maalesef gelmiyor. Yaratıcı ve eleştirel düşünceyi benimseyip bir hayat felsefesi, bir yaşam biçimi haline getirmediğimiz sürece hep 1 neden 1 sonuç düzlemi üzerinde tek yönlü düşünürüz, ilerleriz ve kolektif anlamda hayata hep tek ve aynı pencereden bakmak için çabalarız. Yabancı olduğu yeni fikir ve buluşlara hep şüphe ile yaklaşır hatta şahsımıza ve çevremize bir tehdit olarak dahi algılayabiliriz.

Geçen sene yüksek lisans adaylarına mülakat sınavında bir soru sordum. Soru: 'Niçin bu kurumda yüksek lisans yapmak istiyorsunuz' idi. Tüm adayların verdiği cevap her yıl sorduğum bu soruya verilen cevap ile aynıydı. Hem de tıpatıp aynı: 'Çünkü mesleğim ile ilgili!' Oysa ki benim beklediğim cevabın içerisinde kendilerinin verdiği yanıt bulunmakla birlikte, kurumun kendilerine katabileceği artılar, bu artıların kendi kişisel ve sosyal yaşamlarındaki olası yansımaları, bu yansımaların ve kazanımların meslek hayatlarına olabilecek muhtemel katkıları, daha iyi bir birey, daha yararlı bir vatandaş olabilmek için bu mastır programının kendilerine katabileceği unsurların tartışılması ve öz eleştirisi gibi birçok husus cevapsız kaldı. Peki o zaman ne yapmalı?

Bir atasözümüz vardır. "Ağaç yaşken eğilir" diye. Çok doğru bir tespittir. Yaratıcı ve eleştirel düşünce, lineer düşünmeye yıllar boyunca şartlanmış bir düşünce sistemi içerisinde var olamaz, gelişemez. Çünkü bu düşünce sistemi zahmetlidir, daha fazla beyin enerjisi ve zaman gerektirir. Tartışılan konu, tek neden tek sonuç düzlemi yerine çoklu neden çoklu sonuç denklemleri arasında gelip gider. Bu eylem şüphelidir ama akılcıdır, sıkıcıdır ama sonuçları gökkuşağı kadar renklidir, yavaştır ama beklemeye değer, tedirgin ve korkaktır ama sonunda özgürdür.

Bizler çocuklarımıza İlkokul yıllarında insan olmak, insan ve hayvan hakları, çevreye saygı, çevreyi ve doğayı korumak, vatandaşlık bilinci, dünya ve Türk kültürü, modern fen bilimleri (ağır matematik, fizik, kimya, biyoloji değil, çocukların anlayabileceği uzay bilimleri, yaşadığımız evren, insan vücudunu tanımak, vb.) gibi dersler verebilirsek ve bu dersleri de yaratıcı oyun anlayışıyla (kamyon, tabanca, kılıç yerine puzzle, lego, deneysel oyunlar, vb.), sosyal faaliyetler, geziler, sinema, tiyatro, kitap okuma, vb. aktivitelerle süslersek yaratıcı ve eleştirisel düşüncenin temellerini küçük yaşlarda atmış oluruz. Ancak unutulmamalıdır ki eğitimler aktarılacak her bilgiden ve düzenlenecek aktiviteden önce o çocuğa bu bilgi ve oyunun neden önemli olduğunu, ona neler katabileceğini ve becerilerinin gelişimine nasıl katkıda bulunacağını anlatmalıdır. Dolayısıyla, bir çocuğun kendini ve varoluş amacını bilimsel bir perspektiften bilmesi ve bir insan varlığı olarak kendini geliştirmenin önemini ve gerekliliğini kavraması, çevredeki nesnelere, hayat ve canlılar ile etkin iletişim yollarını araması ve sorgulaması gerekmektedir. Ayrıca, kendini sadece yaşadığı kültürün değil, dünya kültürünün bir parçası olarak tanımlayabilmesi ve bu yönde kendi hayat vizyonunu belirleyebilmesi ve belki de en önemlisi, öğrendiği her yararlı ve bilimsel bilginin kullanılabilir ve paylaşılabilir bir araç olduğunu öğrenmesi ve bunu yayabilmenin ancak ve ancak eleştirisel ve yaratıcı bir düşünce sistemi ile mümkün olabileceğini bilmesi ve farkındalığını geliştirmesi gerekmektedir.

Bugün eriştiğimiz refah düzeyinin temelinde bilim, bilimin de temelinde eleştirisel ve yaratıcı düşünce vardır. Biz eğitimciler, anne ve babalara düşen görev bu nosyonu kendine misyon edinmiş nesillerin yetişebilmesi için çaba sarfetmektir. Lao Tzu'nun da dediği gibi; "En uzun yollara bile, ilk adımla başlanır."

Kaynakça

Makalede geçen tüm özlü sözler için:

Ertan, M. (2012). *Tarihi Sözler Antolojisi*. Ankara: Afşar Matbaacılık.

Aşağıdaki alıntıları kare içinde sayfanın uygun yerlerine yerleştirebiliriz:

"İnsanı varlıktan üstün kılan ve ona ileri onurunu veren, ondaki düşünme gücüdür"

Blaise Pascal

"İnsanların ilim için günde bir saat diğerlerinin düşüncelerini reddetmeleri ve kendileri için düşünmelerini tavsiye ederim, bunu yapmak zor olabilir ama ileride çok faydasını görürsünüz"

Albert Einstein

"Uzun zamandır çözemediğimiz sorunlar üzerinde bu kadar konuşacak yerde, bu kadar konuşmayı, biraz fazla düşünseydik, bu kadar konuşmaya gerek kalmazdı"

Henry Ford